

WIM DREES SEMINAR

4 april 2023

Bas ter Weel

Waardevol werk: dienstverlening onder druk

Ambities in overvloed, maar grenzen aan beleid

'ONBEHAGEN' IN NEDERLAND

Maatschappelijk onbehagen is - voor zover objectief te meten - relatief laag; wel bestaan er verschillen tussen groepen en is de bron van onbehagen niet eenduidig

Oorzaken van onbehagen

- Economie: Onzekerheid over werk en inkomen en sociale vangnetten
- Sociaal: Geringe verheffing (kinderen zijn niet meer beter af dan ouders)
- Geografie: Zorgen over krimp en minder goede voorzieningen in de regio
- Politiek: Ongrijpbare elite die niet goed uitlegt hoe en waarop wordt gestuurd
- Cultuur: Teruggang van de leefomgeving door toenemend gevoel van onveiligheid

ECONOMISCH 'ONBEHAGEN'

Economische onzekerheid wakkert vraag naar politieke verandering aan. Nieuwe partijen bieden die verandering met vooral een kortetermijnagenda en stevige retoriek

Enkele gezichten van onbehagen:

- Verkiezingsuitslagen: Fragmentatie en versplintering gevolgd door langdurige en moeizame formaties
- Single-issue partijen: Vooral gericht op inkomenswinst op korte termijn en weinig aandacht voor bijvoorbeeld vergrijzing, digitalisering en klimaatdoelen
- Falend beleid: Overheid heeft steken laten vallen bij het vertellen van het eerlijke (en economisch logische) verhaal over globalisering, Europa, etc.

POLITIEKE REFLEX

Politieke keuzes zijn gericht op het steviger in handen krijgen van beslissingen door meer uit te geven, waar eerder werd ingezet op lastenverlichting

Rutte IV: "Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst"

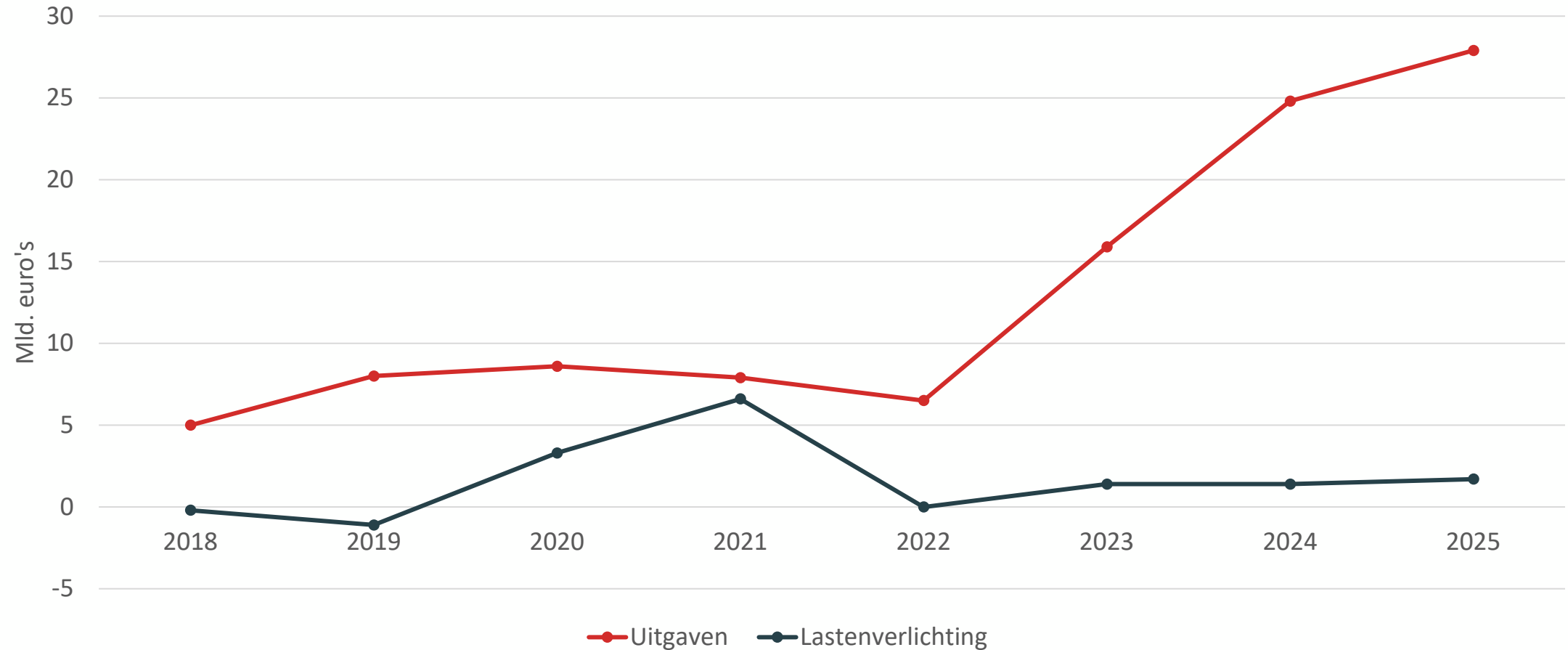
- Plannen: Investerings gericht op klimaat, stikstof, wonen, zorg, veiligheid, kansengelijkheid, bestaanszekerheid, belastingen, innovatie, onderwijs, vestigingsklimaat
- Problemen: Verbeteren van de prestaties van de overheid
- Constatering: Uitvoering en handhaving is probleem, daarom in samenwerking met lokale overheden, sociale partners en uitvoeringsorganisaties

Rutte III: "Vertrouwen in de toekomst"

- Plannen: Investerings gericht op klimaat, zorg, verbeteren veiligheid, meer kansengelijkheid, bestaanszekerheid, een nieuw en duurzaam pensioenstelsel, 'een herkenbaar Nederland'
- Problemen: Zorgen over politieke versplintering
- Constatering: Bepaalde financiële ruimte om ambities te realiseren

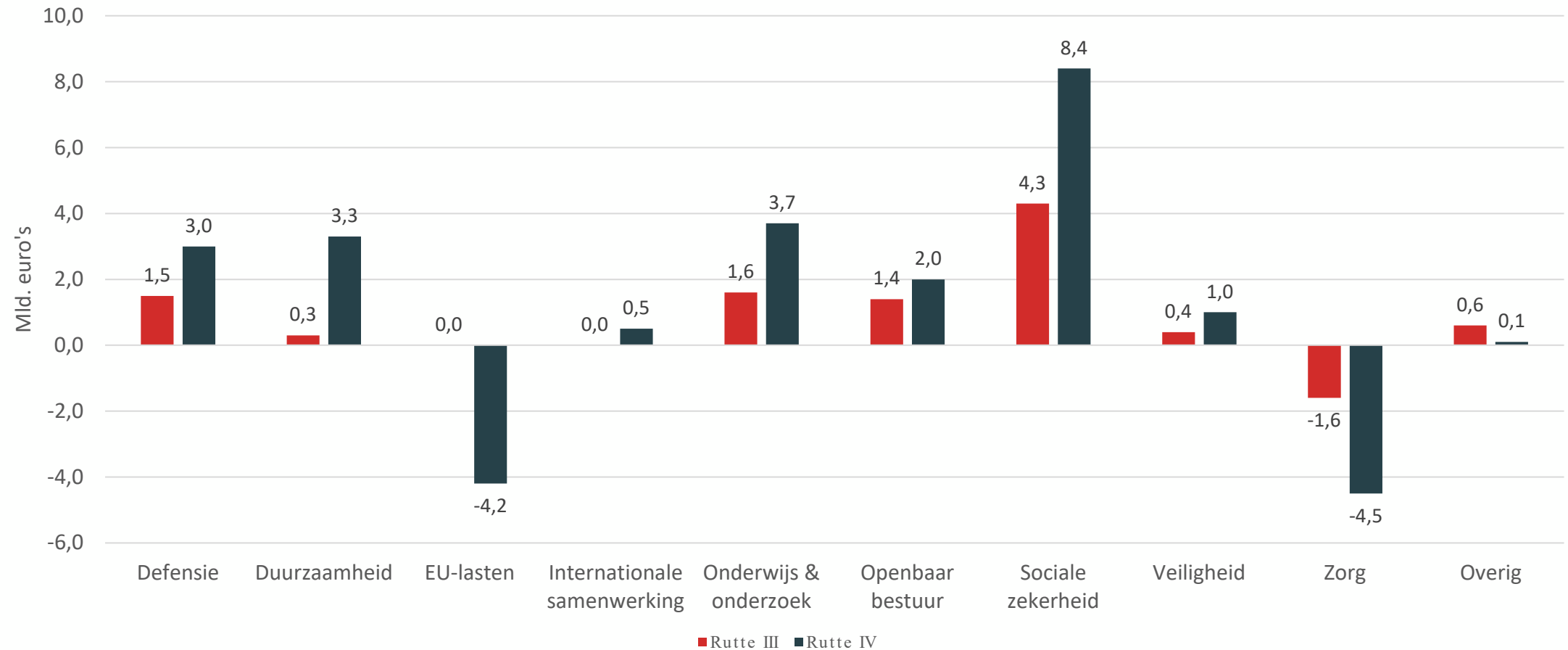
VOORTSCHRIJDEND INZICHT (BIJ AANVANG RUTTE IV)

Rutte III zet in op lastenverlichting, Rutte IV op uitgaven om 'maatschappelijke doelen' te realiseren

STRUCTURELE INTENSIVERINGEN (BIJ AANVANG)

Rutte III kent structurele intensivering van € 8,5 mld., Rutte IV van € 13,3 mld.

EN WAAR BRENGT ONS DEZE AMBITIE?

De arbeidsmarkt is historisch krap en de publieke sector blijkt onvoldoende in staat om te leveren

Publieke sector heeft nog nooit zoveel moeite gehad om personeel te vinden

- Voor een deel veroorzaakt door grote arbeidsvraag (hoogconjunctuur)
- Voor een ander deel door overheid zelf met gevolgen voor
 - Professionals. Te lang vertrouwd op intrinsieke motivatie om het werk gedaan te krijgen met als gevolg vertrek, burn-out en te hoge werkdruk
 - Burgers en bedrijven. Oplopende wachttijden, slechtere dienstverlening en lagere kwaliteit

OORZAKEN VAN KRAPTE IN DE PUBLIEKE SECTOR

Vraag

- Inhaalvraag door na-ijleffecten coronacrisis (uitgestelde operaties, inhaalslag onderwijs, etc.)
- Vervangingsvraag door vergrijzing, verzuim en verloop
- Uitbreidingsvraag door beleidskeuzes en maatschappelijke opgaven
- Fluctuaties in overheidsfinanciering (zoals in de jeugdzorg en kinderopvang)

Aanbod

- Tekortschietend arbeidsaanbod door te veel deeltijdwerk en non-participatie

Productiviteit

- Dalende productiviteit in delen van publieke sectoren (met meer mensen minder voor elkaar krijgen)

OPLOSSINGEN (AANBOD)

Verhoog het structurele arbeidsaanbod en de aantrekkingskracht van werk

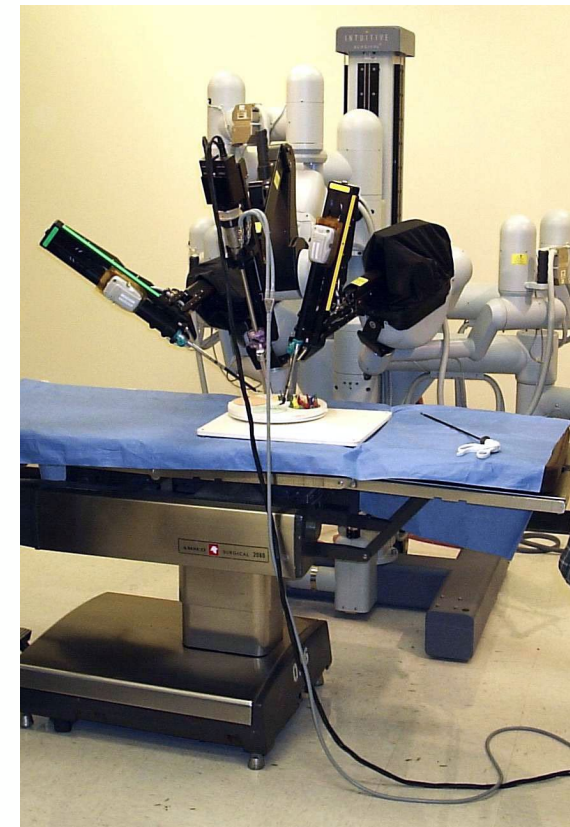
- Kwaliteit van management en leiderschap verhogen
 - Beoordelen en belonen
- Strategisch HR-beleid om uitval en vertrek van medewerkers te verminderen
 - Instroom, doorstroom, uitstroom
- Conditie verbeteren, waardoor mensen die dat willen (meer uren) gaan werken
 - Roosters, deeltijdwerk, opvang

OPLOSSINGEN (PRODUCTIVITEIT)

Zet beschikbare menskracht effectiever en doelmatiger in

- Verhogen van de productiviteit en kwaliteit van output
 - Meer en vaker inzetten van technologie
 - Benchmarken van prestaties
 - Concentratie van werkzaamheden
- Werkenden beter te betrekken om het werk slimmer en leerrijker te organiseren
 - Middelen zijn in Nederland top, output slechts middenmoot
- Terugdringen van 'red tape' en overbodige vraag naar arbeid
 - Tolerantie voor risico's moet omhoog

OPLOSSINGEN (UITVOERING)

Verbeter de beleidsvorming en de uitvoerbaarheid van beleid

- In nieuw en bestaand beleid sturen op uitvoerbaarheid en in het bijzonder op arbeidsmarkteffecten door een beter samenspel met die uitvoering
 - Temporiseren van implementatie
- Continuïteit en helderheid in beleid en financiering
 - Voorkom kortetermijnbeleid en oplossingen
- Beleid voor passende arbeidsvoorwaarden in (semi)publieke sectoren

TOT SLOT

De verhouding tussen huishoudens en overheid lijkt de afgelopen jaren en zeker na de coronapandemie anders te zijn. Let op overmatige compensatie van leed.

- Wat mag de burger van de overheid verwachten?
 - Niet alles wat ons overkomt is een crisis; reflex ondermijnt budgettaire discipline
 - Steun aan zwakkeren met zo min mogelijk *moral hazard* (niet iedereen is zielig) en *adverse selection* (in hoeverre willen sterken nog bijdragen aan leed zwakkeren)
- Wees zuinig met financiële inkomensafhankelijke ondersteuning
 - Disincentive om te participeren (onoplosbaar)
 - Basisbehoeften zonder financiële transfers

AUTEUR

Bas ter Weel

Algemeen directeur SEO Economisch Onderzoek
en hoogleraar economie aan de Universiteit van
Amsterdam

b.terweel@seo.nl

06-50748052